

<https://doi.org/10.7577/formakademisk.5229>

Mari-Ann Letnes

Førsteamanuensis (PhD)
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)
mari.ann.letnes@ntnu.no

Ingvard Bråten

Førstelektor
Høgskulen på Vestlandet (HVL)
ingvard.braten@hvl.no

Liv Merete Nielsen

Professor emerita (dr. ing)
OsloMet - storbyuniversitetet
livmn@oslomet.no

Bente Helen Skjelbred

Førsteamanuensis (PhD)
Høgskulen på Vestlandet (HVL)
Bente.Helen.Skjelbred@hvl.no

Leder

Et nettverk av samskapt viten

- et vitenskapsfelt i utvikling

I 2013 tok Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS) initiativ til å samle lærerutdannere i formgivning, kunst og håndverk i et eget nettverk for å styrke samhold og utvikle fagfeltet. Første samling var på Gardermoen, og siden da har Nettverk for formgivning, kunst og håndverk i UH-sektoren (KHUH) hatt årlige konferanser der lærerutdannere har presentert egne utviklingsprosjekt og egen forskning. Disse presentasjonene har ført til gode og utviklende diskusjoner på tvers av landets utdanningsinstitusjoner. Deltakerne har vært selve ryggraden i det praksisfellesskap som har utviklet seg i de 10 årene som har gått. Som deltagere utvikler vi oss i et forsknings- og praksisfelt. Vi møtes som kollegaer, undervisere, veiledere, artikkelforfattere, fagfeller og redaktører i et fagfelt hvor ulike forståelser og innsikter brytes frem i et nettverk av samskapt viten. Med dette jubileumsnummeret ønsker vi å styrke koblingen mellom KHUH-nettverket og utviklingen av det akademiske fagfeltet.

Ifølge Victor Margolin er History, Theory and Criticism (HTC) avgjørende aspekter for etableringen av selvstendige forskningsfelt (Margolin, 1989, s. 5). I jubileumsnummeret av FormAkademisk tar medlemmer i nettverket nye skritt i retning av å kommunisere egne prosjekt inn i en akademisk ramme. Tidsskriftet har siden 2008 spilt en viktig rolle i oppbyggingen av fagfeltet. Et forskningsfelt må kunne dokumentere sin historie, vise til teorier og opprette kanaler og arenaer for kritisk diskusjon. KHUH og FormAkademisk bidrar begge til kontinuitet i form av å være arenaer for dokumentasjon og kritisk refleksjon. I denne vitenskapelige dugnaden bidrar både de som skriver artikler og fagfeller med viktig innsikt fra mangfoldige innganger til feltet. En dugnad som er med på å gjensidig berike fagfeltet, hvor helheten er avhengig av de ulike delene i kunnskapsutviklingen. På denne måten bygges og utvikles feltet fra innsiden. Feltet veves sammen med innsikter som får og har stor betydning for PhD-, master-

og lærerstudenter. FormAkademisk er et tidsskrift hvor vi anerkjenner viktigheten av fagutvikling på norsk, noe masterstudenter uttrykker at de setter pris på.

Fagfeltet som nettverket dekker, er stort – fra det enkle og nære arbeidet med fingerhekling for de små til komplekse kombinasjoner i arbeid med arkitektur i den videregående opplæringen. Utvikling og bruk av materialer og redskaper er en del av selve grunnlaget for vår kultur og sivilisasjon, og det bygger på en lang og solid praksistradisjon. Likevel befinner vårt fagfelt seg foreløpig innen en forholdsvis ung forskertradisjon. Det kan ha sin forklaring i et tidlig kulturelt skille der håndverkere hadde lavere status enn ingeniører og arkitekter. Det betyr ikke at håndverket er mindre viktig – men det betyr at vi som er opptatt av håndens arbeid har store utfordringer med å dokumentere, synliggjøre og kommunisere sammenhenger og verdier. Den jobben er ikke fullført enda, mye forskning gjenstår før beslutningstakere får øynene opp for at rammene og statusen til fagfeltet må styrkes.

Når vi lærerutdannere innen design, kunst og håndverk står overfor så store utfordringer, er vi svært takknemlige overfor KKS som valgte å satse på design, kunst og håndverk fremfor å gå videre med det tverrfaglige Nettverk for estetiske fag, som de driftet i perioden 2006–2011. Siden 2013 har KKS bidratt med rammer for å bygge et faglig samhold på tvers av institusjonene. Samhold er viktig i usikre tider. Med pandemi, krig i Europa og høye energikostnader kan vi ikke ignorere at handelen med andre land brått kan endres. Da er praktisk kunnskap og problemløsning viktig.

ARTIKLER I DETTE NUMMERET

I den inviterte artikkelen *Nettverk for formgivning, kunst og håndverk i universitet- og høgskolesektoren (KHUH). 10 år med praksisfelleskap i utvikling* studerer **Liv Merete Nielsen, Janne B. Reitan** og **Merete Hassel** arbeidet med nettverkskonferansene i perioden 2014–2022 i lys av Lave og Wenger sin teori om 'communities of practice' – praksisfelleskap, der faglig og organisatorisk legitim perifer deltakelse inngår i en helhet. Siden opprettelsen har dette nettverket prioritert arbeid med årlige nettverkskonferanser for å styrke forskning og samarbeid innen fagfeltet. Forfatterne dokumenterer at aktiviteten i praksisfelleskapet KHUH har vokst i denne perioden, ved at flere har fått adgang til slik deltakelse. Hele 288 presentasjoner, i form av paper, praksisfortellinger eller poster har blitt presentert, 20 personer har bidratt i arbeidsutvalg (AU) og 11 i vitenskapelige komiteer (VK). KKS har mye av æren for nettverkets framgang og kontinuitet. Satsningen på KHUH – framfor et felles estetisk nettverk – har vist seg, ifølge forfatterne, å være en vellykket strategi.

Bente Helen Skjelbred og **Jorunn Spord Borgen** undersøker og diskuterer hvordan forsknings-tradisjonene i kunst og håndverk utformes og endres over tid i artikkelen *Formingsforskning i en ny tid? – En undesøkelse om formingsforskning, kunnskapsutvikling og endring i faget kunst og håndverk*. Forfatterne gjør en summativ analyse av omfanget av doktoravhandlinger innenfor fagfeltet, basert på tilgjengelige oversikter over doktoravhandlinger innenfor formgivning/kunst og håndverk, og ved hvilke institusjoner de er avlagt i Norge og Norden. Videre fordyper forfatterne seg i en tematisk innholdsanalyse av fire doktoravhandlinger utgitt i 2021, og diskuterer disse kunnskapsbidragene i lys av Lindstrøms (2011) argumenter om ulike tyngdepunkter i fagfeltets forskning. Diskusjonen avsluttes i de utdanningsinstitusjonelle rammebetingelsene for fagfeltets forskning.

I artikkelen *Romtidmaterialisering og subjektivering – Kunst- og håndverksdidaktikk under posthumane betingelser* løfter **Monica Klungland** frem hvordan skole og utdanning, gjennom en markedsliberal utdanningspolitikk, er fanget under det som kan defineres som posthumane, historiske betingelser. Videre diskuterer forfatteren hvordan denne utviklingen har ført til en rasjonell pedagogikk som utfordrer det humane i utdanningene og som bringer med seg en risiko for at både elev- og lærerrollen bidrar til økt individualisme. Individualismen kan utfordres gjennom å tone ned oppmerksomheten på tilegnelse av definerte kompetanser og på produksjon av originale og personlige objekter. Som et ledd i det å utfordre individualismen fremholder Klungland at en bedre strategi kan være å løfte frem hvordan rom, tid og bevegelse både er fagets virkemidler og samtidig noe som blir til i fagets skapende praksis. Ved å være oppmerksomt til stede i skapende praksis med materialer, som foregår her og nå, kan elevene få utfolde skaperglede, engasjement og utforskertrang. Som igjen kan føre til at elevene kan gå i dialog med en materiell og sosial verden, få oppleve å eksistere som subjekt og få erfaring med

å utøve etisk og estetisk ansvarlighet. På denne måten kan de utvikle tro på at en annen fremtid er mulig.

Åse Kvalbein og **Erik G. Småland** løfter i artikkelen *Leire og keramikk i norske læreplaner i perioden 1922 til 2020* frem at kulturmaterialene leire og keramikk har vært med i norske læreplaner i om lag hundre år og at fokus i læreplanene har skiftet. Forfatterne har som mål med artikkelen å belyse i hvilken grad, på hvilken måte og i hvilken faglig kontekst ordene leire og keramikk har vært brukt i de norske læreplanene fra perioden 1922 til 2020. Denne diskusjonen er gjort med bakgrunn i en gjennomgang av norske læreplaner som i denne perioden forholder seg til leire som materiale for lek, leire som håndverkstradisjon og leire som materiale for kunstneriske uttrykk. Læreplanene er undersøkt gjennom en tekstanalyse med utgangspunkt i Goodlad og Gudem sine læreplanteorier. Det fremkommer i artikkelen at det har vært betydelige svingninger i referansene til leire i læreplanene, og i hva leire relateres til. Forfatterne fremholder at bruken av begrepet leire fremstår som inkonsekvent og noe tilfeldig. Videre skriver de at leire fra starten av perioden har hatt en annen inngang i fagutviklingen enn tegning, tekstil og tre.

I artikkelen *Programmering i kunst og håndverk 2018–2022. Utviklingen av pseudokodemodellen* tar **Peter Haakonsen** utgangspunkt i designbasert forskning og viser hvordan han har utviklet og forbedret egen praksis i en femårsperiode med undervisning i programmering med hovedfokus på Scratch. Forfatterens hensikt med undervisningen som er oppe til diskusjon, var å gi studentene et innblikk i hva slags muligheter som ligger i programmering i kunst og håndverk, og forhåpentligvis bidra til at enkelte av studentene ville orientere seg videre i temaet på egenhånd. Utviklingen av denne undervisningen har gradvis utviklet seg fra år til år, i en vekselvirkning sammen med andre relevante prosjekter. En erfaring som forfatteren løfter frem er at det er viktigere at studenter (og elever) får komme fort i gang med å utforske programmeringens muligheter og begrensninger, enn at de skal få veldig mye opplæring i forkant av en økt. Et annet biprodukt eller resultat av disse erfaringene er at strukturen på undervisningen settes opp som en egen kode, som har fått navnet pseudokodemodellen.

I artikkelen *Living in the Landscape 2021 – Kunstbasert arktisk økokultur i et online samarbeidsprosjekt* beskriver **Mette Gårdvik**, **Karin Stoll**, **Wenche Sørmo**, **Gary David Hoffman** og **Anne Mette Bjørnvik Rosø** samarbeidsprosjektet 'Living in the landscape' (LiLa). Målet med prosjektet var å samle studenter og forskere fra ulike fagområder for å utvikle estetiske læreprosesser gjennom kultur-sensitiv og bærekraftig forskning på sosiokulturelle landskap i den europeisk-arktiske regionen. På grunn av Covid 19 ble samlingen gjennomført som en Online Spring School. Deltakerne produserte kunstneriske uttrykk som ble presentert i en online utstilling, i tillegg til visuelle essay. Med utgangspunkt i forfatternes fem essay med fokus på lokale tradisjoner med ull, starr og dun vil de vise hvordan en felles forståelse for landskapets mangefasetterte betydning kunne utvikle seg i et online fellesskap på tvers av fagområder og kulturelle forskjeller. Forfatternes norske bidrag eksemplifiserer hvordan det er mulig å formidle kunnskap om tradisjoner, kultur og identitet i et digitalt kulturfellesskap.

Jon Hoem og **Gro Eide** undersøker bruk av utvidet virkelighet («Augmented Reality»/AR) i samspill med analoge bøker i artikkelen *Utvidet virkelighet i bøker for barn. «Augmented Reality» og analoge bøker*. Disse bøkene er produsert av barnehagelærerstudenter med barn i alderen 2–5 år som målgruppe. Gjennom estetiske læringsprosesser skaper studenter og barn bøker i skjæringspunktet mellom digitale teknologier og fysiske materialer. Analyse og diskusjon tar for seg eksempler på studentenes analoge bøker der de benytter seg av AR, de skapende prosessene og studentenes erfaringer med analoge og digitale teknikker.

I artikkelen *Shibori her og nå – Et kunstprosjekt med naturmaterialer i skolen* tar **Samira Jamouchi** utgangspunkt i et skoleprosjekt med den eldgamle japanske innfargingsteknikken shibori. Jamouchi diskuterer i hvilken grad et slikt kunstprosjekt med naturmaterialer kan bidra til økt bevissthet om menneskeskapt miljøproblemer. Forfatteren betrakter ikke verden utenfra eller som noe i stagnasjon, men snarere som en verden i bevegelse hvor dens tilblivelse er vårt ansvar. Naturmaterialer anses ikke bare som ressurser underordnet menneskets behov, men de inngår i et sårbart samspill mellom de som bebor verden. Vi mennesker har ansvar for hvordan verden utvikler seg, og en slik bevissthet kan etableres hos kommende generasjoner

Hilde Hovland Honerud og **Jon Hovland Honerud** diskuterer i artikkelen *Å forme et kreativt blick – Fotografi i samspill mellom teknisk ferdighet og bildeforståelse* hva det vil si å lære seg å ta gode bilder. Dette bruker de som utgangspunkt for å diskutere forholdet mellom meningsskapning og kunnskaps- og ferdighetstilegning. Forfatterne tar utgangspunkt i forholdet mellom fotografi som teknikk og som bildeforståelse, forholdet mellom bilder og samfunn, og hvordan disse relasjonene har endret seg i nyere tid. Med tanke på lærerens rolle diskuterer forfatterne forholdet mellom kunst og undervisning, samt mellom lærerens didaktiske og fagspesifikke kunnskaper og ferdigheter. I artikkelen presenteres stegene i en undervisningspraksis som er ment å skape samspill mellom bildeforståelse og teknikk. Forfatterne bruker dette som utgangspunkt for å diskutere samspillet mellom meningsskapning og kunnskaps- og ferdighetstilegning, samt hvilke forutsetninger som må være til stede i undervisningen.

I artikkelen *Den kulturelle skolesekken som dissens og kunstens betydning i lærerutdanningen* gir **Lisbeth Skregelid** et innblikk i deler av det nasjonale forsknings-prosjektet *pARTicipED Empowering student teachers for cross-sectorial collaborations with The Cultural Schoolbag (TCS) in Norwegian Schools (2021–2023)*. Mer spesifikt viser forfatteren til resultater fra lærerskolestudenters deltakelse i Den kulturelle skolesekken workshopen Teiporama av den svenske kunstneren Sandra Norrbin. Forskning knyttet til Teiporama utgjør en del av en av arbeidspakken Lab for initiating dissensus and exploring the edges in between art and education ved Universitetet i Agder (UiA). I artikkelen presenteres delundersøkelsens foreløpige resultater. Forfatteren diskuterer betydningen av å konfrontere lærerskolestudenter med kunst og om Den kulturelle skolesekken kan representere en produktiv forstyrrelse som utfordrer dominerende forståelser av hva undervisning og pedagogikk skal være, og på den måten skape et tredje rom mellom kunst og pedagogikk.

Trondheim, Bergen og Oslo, januar 2023

Mari-Ann Letnes, Ingvard Bråten, Liv Merete Nielsen og Bente Helen Skjelbred

Temareaksjon

REFERANSER

- Gårdvik, M., Stoll, K., Sørmo, W., Hoffman, G., & Bjørnvik Rosø, A. M. (2023). Living in the Landscape 2021 : Kunstbasert arktisk økokultur i et online samarbeidsprosjekt. *FormAkademisk*, 16(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.4834>
- Haakonsen, P. (2023). Programmering i kunst og håndverk 2018-2022 : Utviklingen av pseudokodemodellen. *FormAkademisk*, 16(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.4812>
- Hoem, J., & Eide, G. (2023). Utvidet virkelighet i bøker for barn: «Augmented Reality» og analoge bøker. *FormAkademisk*. <https://journals.oslomet.no/index.php/formakademisk/article/view/4805>
- Honerud, H., & Honerud, J. (2023). Norsk: Lære å fotografere i spillet mellom teknisk ferdighet og bildeforståelse. *FormAkademisk*, 16(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.4807>
- Jamouchi, S. (2023). Shibori her og nå: An artistic project with natural materials in school. *FormAkademisk*, 16(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.4896>
- Klungland, M. (2023). Romtidmaterialisering og subjektivering: Kunst- og håndverksdidaktikk under posthumane betingelser. *FormAkademisk*, 16(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.4799>
- Kvalbein, Åse, & Småland, E. G. (2023). Leire og keramikk i norske læreplaner : i perioden 1922 til 2020. *FormAkademisk*, 16(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.4815>
- Margolin, Victor. (Ed.). (1989). *Design Discourse: History, Theory, Criticism*. Chicago University Press.
- Nielsen, L. M., Reitan, J. B., & Hassel, R. M. (2023). Nettverk for formgivning, kunst og håndverk i universitets- og høyskolesektoren (KHUH): 10 år med praksisfellesskap i utvikling. *FormAkademisk*, 16(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.4966>
- Skjelbred, B. H., & Borgen, J. S. (2023). Formingsforskning i en ny tid? : En undesøkelse om formingsforskning, kunnskapsutvikling og endring i faget Kunst og håndverk. *FormAkademisk*, 16(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.4813>
- Skregelid, L. (2023). Den kulturelle skolesekken som dissens og kunstens betydning i lærerutdanningen. *FormAkademisk*, 16(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.4806>